

zaangażowanie

edukacja

Etnologia
i antropologia
kulturowa wobec
zmian społecznych

animacja

18–22

września 2019 r.

Poznań

REFERATY PLENARNE

KSIĘGA ABSTRAKTÓW

redakcja: Anna W. Brzezińska

ELŻBIETA BERENDT

Muzeum Etnograficzne, Oddział Muzeum Narodowego we Wrocławiu
Polskie Towarzystwo Ludoznawcze Oddział we Wrocławiu

MEDIATORZY I OPOWIADACZE. MUZEALNICTWO ZAANGAŻOWANE

Każdy z przejawów działalności muzealnej jest jednocześnie wyrazem misyjnego podejścia do potrzeby upowszechnienia wiedzy o człowieku i jego sposobach na istnienie w zmieniającej się rzeczywistości. Wystawiennictwo, edukacja, popularyzacja służą przekazywaniu informacji nie tylko o różnorodności społecznych i kulturowych wzorów, ale też o ich równoprawności. Muzealnicy w stałym dialogu ze swoimi odbiorcami przyjmują z jednej strony postawę obserwatorów i słuchaczy, a z drugiej dokumentalistów i animatorów. Edukując, sami się edukują.

Zauważamy jednak takie okoliczności, które przed muzealnikami stawiają zadania wykraczające poza standard ich zawodowych zobowiązań. Zdarzają się sytuacje nadzwyczajne, mobilizujące do szczególnego zaangażowania, mediacji międzykulturowych; wyprowadzające muzealnictwo poza mury jego siedzib, a muzealników poza wypracowane wcześniej schematy zachowań. Tak należy postrzegać wydarzenia skutkujące gwałtownym, a tym samym dramatycznym w wymiarze ludzkiego losu, przerwaniem ciągłości kulturowej. Migracje i będące ich efektem zmiany są zjawiskami naturalnymi, odnotowanymi w dziejach wszystkich terytoriów, ale na dolnośląskim pograniczu podjęte po zakończeniu II wojny światowej, polityczne decyzje o przesunięciu granic, wyrwały „z kolein życia” i zmusiły do opuszczenia dotychczasowej ojczyzny, niezwykle liczną rzeszę ludzi. Ich miejsce zajmowali inni, także skazani na dramat wykorzenia, „wydziedziczeni” z tożsamościowych zakotwiczeń. Od pierwszych lat powojennych dolnośląscy etnografowie podejmują próby scalania tych dwóch przełamanych światów: przedwojennego i powojennego. Przełamanie nie oznacza rozdzielenia. Oba zbiory nieustannie oddziałują na siebie, nasycają się swoimi treściami, podlegają wzajemnym perswazjom i wpływom. Ich realne zbliżenie wymaga jednak wielu zabiegów, które rozciągają się na lata i nie dają gwarancji pełnego sukcesu. Muzealnicy odnajdują kody pozwalające niwelować obcość, poszerzają szczeliny zrozumienia. Oni sami z reguły wywodzą się także ze społeczności przychodźców. Idą przez życie chłonąc tutejszą kulturę, która staje się niezbywalną częścią ich dziedzictwa. „Dolnośląskość” dodatkowo komplikuje to, że podtrzymywane są różnice wynikające z przynależności do odmiennych grup regionalnych, a także narodowych i etnicznych, kultywowana jest pamięć o miejscach wyjścia, długotrwałym zamieszkaniu poza krajem pochodzenia i szlakach powrotów na realne lub wyobrażone ziemie przodków.

Warto zastanowić się, na ile tak specyficzna historia, biografia zarówno muzealników, jak i regionu, terenu ich pracy - umożliwiała odnalezienie właściwych sposobów reakcji na dzisiejsze wyzwania przekształcającego się świata.

ELŻBIETA BERENDT – etnografka, absolwentka Uniwersytetu Wrocławskiego, od 1994 r. kierowniczka Muzeum Etnograficznego, Oddziału Muzeum Narodowego we Wrocławiu. Członkini następujących organizacji i zespołów programowych: Polskiego Towarzystwa

Ludoznawczego, Rady Programowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa w latach 2011-2014, 2014-2017 i obecnie, Rady ds. Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego MKiDN (od 2016 r.). Specjalizuje się w problematyce sztuki ludowej i tożsamości kulturowej, popularyzatorka problematyki kultury ludowej i jej regionalnego zróżnicowania, w tym zwłaszcza przeobrażeń pojęcia "lokalności". Autorka trzech prac zwartych, kilkudziesięciu artykułów naukowych i popularnonaukowych oraz katalogów wystaw.

WYBRANE PUBLIKACJE / PROJEKTY

- *Inność zwielokrotniona. Wrocławskie Muzeum Etnograficzne i Dolnoślązacy – refleksje muzealnika*, w: Gładkiewicz R. (red.), *Muzeum a dziedzictwo kulturowe pogranicza. Kudowa Zdrój – tożsamość i zbliżenie*, Kudowa-Zdrój 2008, s. 143-154.
- *Lwów jest wszędzie: Muzealne terytoria kultury*, „Etnografia Nowa”, 2009, s. 19-27.
- *Ale dom płynie. Region wymyślony-historie prawdziwe*, w: Fatyga B., Michalski R. (red.), *Kultura ludowa. Teorie, praktyki, polityki*, Warszawa 2014, s. 123-137.
- *Migrująca lokalność. Niematerialne dziedzictwo kulturowe wobec kulturowej zmiany. Etnologiczne pytania o materię badawczą*, „Ochrona Zabytków”, 1/2014, s. 19-30.

ANNA CZYŻEWSKA
Federacja Mazowia

PROJEKTY PARTYCYPACYJNE I FORMY WSPÓŁPRACY ZE ŚRODOWISKAMI LOKALNYMI W ZAKRESIE WSPÓŁTWORZENIA PRZESTRZENI SPOŁECZNYCH

W swoim wystąpieniu pokażę, w jaki sposób antropolodzy i antropolożki mogą współpracować ze środowiskami lokalnymi, by wspólnie tworzyć przestrzeń społeczną. Odwołując się do doświadczeń organizacji pozarządowych, z którymi jestem związana, pokażę możliwe formy moralnego, społecznego i politycznego zaangażowania, które w swoich założeniach odwołują się do idei pluralizmu środowiskowego i kulturowego (o których w zaproszeniu pisali organizatorzy konferencji). Przedstawię konkretne projekty, które realizowane we współpracy z instytucjami kultury, lokalnymi organizacjami, ale też samorządami, miały przełożenie na funkcjonowanie konkretnych społeczności, w tym na relacje ludzi i instytucji władzy.

Odwołując się do doświadczeń z kilku projektów, m.in. „Gniazda kultury” i „Kultura - tworzymy ją razem” pokażę emancypacyjny i empowermentowy wymiar zaangażowania antropologów i antropolożek w działania środowisk lokalnych.

ANNA CZYŻEWSKA – etnografka, absolwentka Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej UW, uczennica prof. Anny Zadrożyńskiej i dra Wojciecha Lipińskiego. Od 2006 roku pracuje w i na rzecz organizacji pozarządowych wykorzystując wiedzę i warsztat antropologiczny. Członkini Stowarzyszenia Pracownia Etnograficzna. W Federacji Mazowia pełni funkcję wiceprezeski oraz zajmuje się wspieraniem dialogu społecznego i wspieraniem działań organizacji pozarządowych. Z instytucjami kultury i ngo realizuje też projekty animacyjne dotyczące pamięci i przeszłości.

WYBRANE PUBLIKACJE / PROJEKTY

- *Gniazda kultury. Potencjał mazowieckich klastrow. Raport*, Warszawa 2018
- *Diagnoza Potencjału Kulturowego Gminy Grabowo 2018 Raport i Rekomendacje*, wspólnie z: E. Sobol, Grabowo 2018.

dr hab. prof. UŁ **INGA B. KUŹMA**

Pracownia Antropologii Praktycznej, Instytut Etnologii
i Antropologii Kulturowej, Uniwersytet Łódzki
Centrum Innowacji Społecznych, Uniwersytet Łódzki
Polskie Towarzystwo Ludoznawcze Oddział w Łodzi

PRAKTYKOWANIE ANTROPOLOGII W SFERZE PUBLICZNEJ

Autorka odniesie się do swoich ostatnich doświadczeń z budowania projektu antropologii praktycznej na polu współpracy z podmiotami z tzw. otoczenia zewnętrznego, reprezentowanymi przez jednostki miejskie i NGO. Poruszy kwestię „bycia na usługach”, wcielania się w „ekspertkę”, uprawiania „rzecznictwa” i lobbingu a niezawisłości badawczej.

INGA B. KUŹMA – uprawia antropologię zaangażowaną i publiczną, pracuje metodą typu *action research* i *participatory action research*; zajmuje się *herstory*. W polu jej zawodowych obowiązków mieści się zarządzanie nauką i zespołami badawczymi oraz mieszanymi (czyli międzysektorowymi), począwszy od sprawowania stanowiska dyrektora IEiAK UŁ, kierowniczką Pracowni Antropologii Praktycznej w IEiAK UŁ oraz Centrum Innowacji Społecznych UŁ; koordynuje prace Ośrodka Dokumentacji i Informacji Etnograficznej PTL w Łodzi. Członkini łódzkiego międzyuczelnianego Interdyscyplinarne Seminarium Gender. Związana z Fundacją Łódzki Szlak Kobiet, KDO ds. polityki lokalowej w Łodzi; organizuje działalność Łódzkiego Partnerstwa Pomocy w sytuacji Wykluczenia i Bezdomności. Członkini Human Rights Cluster przy FEANTSA; w składzie zarządu F.E.R. Eurethno.

WYBRANE PUBLIKACJE / PROJEKTY

Homes of the Homeless A Study of Life in Crisis (w druku)

Projekty: *Women and Homelessness; Humanistyka stosowana dla rozwoju: od innowacji do aplikacji (APHUM Base i AP Forum); International cooperation for rehabilitation and social integration of refugee women in Turkey and Europe; Connecting Memories; Women – War – Peace.*

dr hab. Prof. UAM **IZABELLA MAIN**,

Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Centrum Badań Migracyjnych, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Polskie Towarzystwo Ludoznawcze Oddział w Poznaniu

mgr **MARTA KLUSZCZYŃSKA**

Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Centrum Badań Migracyjnych, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

PROJEKTY EDUKACYJNE NA RZECZ INTEGRACJI SPOŁECZNEJ ORAZ KSZTAŁTOWANIA POSTAW TOLERANCJI I ZROZUMIENIA

W wystąpieniu przedstawimy projekty edukacyjne realizowane przez Centrum Badań Migracyjnych UAM w Poznaniu od 2017 – akcję „Zaadoptuj kamizelkę” oraz trzy edycje projektu szkoleniowo-warsztatowego „Kto pyta, nie błądzi. Porozmawiajmy o uchodźcach” (2017-2019). Akcja „Zaadoptuj kamizelkę” skierowana była do różnego typu instytucji (szkół, domów kultury, urzędów, uniwersytetów, kawiarni, klubów, itp.) i polegała na zaopiekowaniu się przez nie jedną z 49 kamizelek, w których uchodźcy przemierzyli Morze Śródziemne by dostać się na grecką wyspę Chios. Do kamizelek doczepiono ulotki informacyjne, a adoptujące instytucje mogły organizować wokół nich dalsze działania. Projekt „Porozmawiajmy o uchodźcach” rozpoczynał się częścią szkoleniową dla edukatorów (studentów i absolwentów etnologii oraz innych kierunków społecznych i humanistycznych), którzy następnie przygotowywali i prowadzili warsztaty edukacyjne o migracjach uchodźczych dla uczniów i uczennic w klasach starszych szkół podstawowych w Poznaniu.

Oba projekty miały na celu kształtowanie postaw otwartości wobec uchodźców oraz zwiększenie wiedzy odbiorców – szeroko rozumianej społeczności mieszkańców i mieszkanki Poznania oraz dzieci i młodzieży szkolnej. Inicjatywy zespołu CeBaM a zwłaszcza koordynatorek akcji (Karolina Sydow, Izabella Main, Marta Kluszczyńska, Aleksandra Jarocka, Krystyna Lewińska) miały również na celu zwiększenie grupy osób chcących zaangażować się w upowszechnianie wiedzy oraz postaw otwartości i szacunku dla człowieka w potrzebie.

Od 2015 r. w związku z „kryzysem uchodźczym” – przybyciem wielu tysięcy osób uciekających przed skutkami konfliktu w Syrii do Europy oraz negatywnym stosunkiem przedstawicieli partii, m.in. PiS i rządu do uchodźców i udziału w ich relokacji – w wielu polskich mass mediach pojawił się antyuchodźczy przekaz łączący zjawiska terroryzmu, „zagrożenia islamizacją” i uchodźstwa. Równolegle zauważyć można rosnącą niechęć Polek i Polaków wobec przyjmowania uchodźców z krajów objętych konfliktami zbrojnymi (CBOS 87/2018). W opozycji wobec tej tendencji powstają lokalne inicjatywy mające na celu

uwrażliwianie opinii publicznej oraz przekazywanie rzetelnej wiedzy o sytuacji uchodźców i uchodźczyń.

W naszym wystąpieniu pokażemy lokalne poznańskie inicjatywy, które miały na celu przeciwdziałanie antyuchodźczej kampanii nienawiści. Zamierzeniem tych inicjatyw – organizowanych przez zespół CeBaM UAM – było zwiększanie kompetencji w zakresie edukacji i animacji oraz zaangażowania środowiska etnologicznego w przekształcenie dominującej narracji o uchodźczyńiach i uchodźcach.

IZABELLA MAIN – etnologka i historyczka, adiunkt w IEiAK UAM, sekretarz CeBaM UAM; zaangażowana w międzynarodowe projekty badawcze dotyczące migracji i uchodźstwa (m.in. „Normy i wartości w europejskim kryzysie migracyjnym i uchodźczym (NoVaMigra)”) oraz działania edukacyjne w Poznaniu. Ostatnio opublikowała „Lepsze światy medyczne? Zdrowie, choroba i leczenie w perspektywie antropologii medycznej”.

MARTA KLUSZCZYŃSKA – etnologka i socjologka, doktorantka w IEiAK UAM oraz IS UAM, współpracuje z Centrum Badań Migracyjnych UAM oraz Ośrodkiem Badań nad Migracjami UW, a także poznańskimi organizacjami pozarządowymi w ramach projektów edukacyjnych z zakresu edukacji globalnej oraz edukacji o migracjach. Badawczo zajmuje się problematyką polityk migracyjnych oraz migracji przymusowych Saharyjczyków i Saharyjek z Sahary Zachodniej oraz migracjami wielokrotnymi na przykładzie migracji z Polski po 1989 roku.

WYBRANE PUBLIKACJE / PROJEKTY

Bloch N., Main I., Sydow K. (red.) *Nie dość użyteczni. Zmagania imigrantów na lokalnym rynku pracy*, Poznań 2015.

dr hab. **TOMASZ RAKOWSKI**

Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej, Uniwersytet
Warszawski
Polskie Towarzystwo Ludoznawcze Oddział w Warszawie

ETNOGRAFIA, EKSPERYMENT, WSPÓLDZIAŁANIE. ANTROPOLOGICZNE WYMIARY SZTUKI SPOŁECZNEJ I PARTYCYPACYJNEJ

W moim wystąpieniu przedstawię warsztat pojęciowy etnografii twórczej, który ma za zadanie opisywać projekty artystyczno-społeczne w taki sposób, by język opisu przekraczał język krytyki sztuki, animacji kultury czy też – antropologii i nauk społecznych. Przedstawię zatem pewną eksperymentalną formę „opisu gęstego”, w której wiedza i działanie, poznanie kulturowe i projekt artystycznego mogą być ze sobą bardziej ściśle powiązane, za pomocą nowych, często prototypowych pojęć. Będą to więc poszukiwania słów-kluczy, które pomogłyby ująć doświadczenie bycia i działania na pograniczach światów - sztuki, etnografii, życia codziennego

TOMASZ RAKOWSKI – etnolog, antropolog kultury, kulturoznawca, lekarz. Adiunkt w Instytucie Etnologii i Antropologii Kulturowej UW, współpracuje z Instytutem Kultury Polskiej Uniwersytetu Warszawskiego. Prowadzi badania w Polsce i w Mongolii. Zajmuje się antropologicznymi badaniami ubóstwa, badaniami oddolnych procesów rozwojowych, antropologią sztuki współczesnej i partycypacyjnej, etnograficznie zorientowaną animacją kultury oraz najnowszą metodologią badań kulturowych.

WYBRANE PUBLIKACJE / PROJEKTY

- *Elements of the Country and the Space of the City: Artistic Experiments*, w: *The Rural: Documents of Contemporary Art*, London 2019.
- *A Cultural Cyclotron. Ethnography, Art Experiments and a Challenge of Move Toward the Collaborative in Rural Poland*, w: Sanchez Criado T., Estalella A. (red.), *Experimental Collaborations. Ethnography Through Fieldwork Devices*, New York 2018, s. 154-178.
- *Artisans, Alcoholics and Artists: In Search of Descriptions of Experimental Ethnographic Realities*, wspólnie z E. Rossal, „Visual Ethnograph”, nr 1, s. 52-65, 2018.
- *Etnografia i eksperymenty artystyczne. O powstawaniu nowych pól poznawczych we współczesnej antropologii*, „Teksty Drugi”, nr 1, s. 91-110, 2017.

dr hab. **URSZULA WRÓBLEWSKA**

Wydział Pedagogiki i Psychologii Uniwersytet w Białymstoku

Polskie Towarzystwo Ludoznawcze Oddział w Białymstoku

REGIONALIZM W SZKOŁACH W OKRESIE MIĘDZYWOJENNYM – MIĘDZY TEORIA I PRAKTYKĄ

Celem wystąpienia będzie ukazanie założeń teoretycznych regionalizmu w szkołach w okresie międzywojennym ze szczególnym zwróceniem uwagi na rolę i znaczenie etnografów w tworzeniu podstaw edukacji regionalnej. Wystąpienie zostanie przygotowane na podstawie materiałów źródłowych, analizy dzienników urzędowych i rozporządzeń Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz prasy oświatowej wydawanej dla nauczycieli w okresie międzywojennym.

URSZULA WRÓBLEWSKA – pedagog wczesnoszkolny, historyk wychowania. Od 2003 roku pracuje w Katedrze Historii Wychowania na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku. Jako historyk wychowania podejmuje badania w zakresie edukacji i wychowania w XX wieku, ze szczególnym uwzględnieniem II RP. Zajmuje się kwestiami związanymi z oświatą mniejszości w okresie międzywojennym, m.in.: tatarskiej, karaimskiej. Bada przemiany procesów edukacyjnych w kontekście uroczystości szkolnych i zabaw dziecięcych. Naukowo zajmuje się też edukacją muzealną i zachowaniem dziedzictwa historycznego szkół (kronik, sprawozdań, pamiętników szkolnych). Autorka ponad siedemdziesięciu publikacji naukowych, kierowniczka pięciu grantów naukowych i uczestniczka licznych staży, wyjazdów i kwerend badawczych w kraju i zagranicą.

WYBRANE PUBLIKACJE / PROJEKTY

- *„Biblioteczka Poradni Dydaktyczno-Wychowawczej przy Kuratorium Okręgu Szkolnego Wileńskiego”, jako forma pomocy dla nauczycieli szkoły powszechnej na Wileńszczyźnie i Nowogródczyźnie w II Rzeczypospolitej.* W: I. Michalska, G. Michalski (red.), *Działalność instytucji wydawniczych na rzecz oświaty i edukacji w XX i pierwszych latach XXI wieku* (s. 97-111). Łódź 2014.
- *Cele i organizacja Kół Krajoznawczych Młodzieży Szkolnej w okresie międzywojennym turystyka w edukacji historycznej i obywatelskiej,* W: M. Ausz, J. Bugajska – Więclawska, A. Stępnik, D. Szewczuk (red.), *Turystyka w edukacji historycznej i obywatelskiej*, (s. 183-196), Lublin 2017.
- *Praca naukowa, społeczna i obywatelska Antoniego Kaliny (1846-1906)* (współautor.), W: E. Głowacka – Sobiech, K. Kabacińska – Łuczak (red.), *Wielkopolska i Wielkopole w dziejach polskiej edukacji*, (s. 157-180), Poznań 2017.